

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

ПУГАЧ ВІТАЛІНА МИКОЛАЇВНА

УДК 378.147:34(477)]:614-057.212](043.3)

**ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Вінниця – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Вінницькому національному технічному університеті, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
**КОБИЛЯНСЬКИЙ Олександр
Володимирович,**
Вінницький національний технічний
університет, кафедра безпеки життєдіяльності
та педагогіки безпеки, завідувач, м. Вінниця

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кічук Ярослав Валерійович,
Ізмаїльський державний гуманітарний
університет, ректор, м. Ізмаїл;

кандидат педагогічних наук, доцент
Лисенко Олександра Юріївна,
Центр неперервної медичної освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Інститут загальної практики – сімейної
медицини», директор, м. Київ

Захист відбудеться «20» жовтня 2020 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корп. 2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (вул. К. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001) та на сайті університету за адресою: vsru.edu.ua.

Автореферат розісланий «18» вересня 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасна інтеграція України до Європейського Союзу вимагає реформування багатьох сфер суспільного життя країни, зокрема системи охорони здоров'я (відповідно до реалізації «Концепції реформи національної системи охорони здоров'я»). Постановою КМУ від 18.04.2018 № 326 було запроваджено принцип пріоритетності збереження здоров'я населення, що відповідає Угоді про асоціацію між Україною та Європейським союзом, а саме – сприяє зміцненню системи охорони здоров'я (СОЗ) України та її потенціалу. Система охорони здоров'я – основа профілактичної медицини, що втілює основні системні заходи в сфері охорони здоров'я та спрямована на збереження здоров'я населення.

Модернізація системи охорони здоров'я вимагає невідкладного реформування української медичної освіти з метою формування в майбутніх менеджерів закладів охорони здоров'я у процесі фахової підготовки професійних компетентностей, зокрема правової. Внаслідок реформ, що наразі здійснюються Урядом України в системі охорони здоров'я, все більша увага приділяється подоланню розриву між запитами суспільства та професійною компетентністю медичного управлінського персоналу.

Формування ефективного кадрового потенціалу закладів охорони здоров'я на основі застосування компетентнісного підходу має стати рушійним організаційно-правовим і управлінським засобом реформування сучасної системи охорони здоров'я України та дасть змогу підготувати високопрофесійні менеджерські кадри, що володітимуть правовими знаннями не тільки вітчизняного законодавства в сфері охорони праці, медичного права, а й законодавчих і нормативно-правових актів ЄС, щоб мати можливості надавати гідну медичну допомогу населенню.

Окремі аспекти обраної проблеми дослідження розглянуто в працях вітчизняних і закордонних науковців, зокрема: концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців аналізували Л. Барабанова, Г. Васянович, С. Гончаренко, В. Карась, І. Карась, О. Коваленко, Л. Криницька, А. Литвин, Е. Лузік, Л. Романишина, Л. Хомич, І. Худякова, Б. Шиян та ін.; теоретико-методологічні проблеми неперервної професійної освіти досліджували А. Алексюк, Н. Амеліна, Р. Гуревич, В. Кремень, А. Лігоцький, Л. Лук'янова, В. Манько, Н. Ничкало, С. Сисоєва, Г. Терещук, В. Шахов та ін.; компетентнісний підхід у вищій школі та особливості формування професійної компетентності окреслено в працях О. Антонової, І. Бега, В. Безпалька, Н. Бібік, С. Данилюк, Л. Дибкової, А. Дубасенюк, І. Зязюна, О. Кобилянського, А. Маркової, Л. Петровської, В. Петрук, І. Родригіної, О. Рогульської та ін.; формування професійної компетентності як інтегрального об'єднання системи сформованих компетенцій було досліджено у працях Ю. Бабанського, А. Вербицького, Е. Зеєра, А. Присяжної, О. Овчарук, О. Пометун та ін.; вимоги до професійної освіти фахівців економічних спеціальностей розглядалися в працях В. Мадзігона, М. Вачевського, Н. Примаченко, В. Стрельнікова, В. Кулішова, О. Лисак, Н. Отрощенко, Т. Поясок, Н. Тверезовської, Н. Ткаленко,

І. Демури, О. Федосєєвої, Н. Філіпової та ін.; дослідження проблеми правового виховання та формування правової компетентності майбутніх фахівців здійснено в працях Т. Бачинського, Л. Герасіної, О. Губаря, В. Гузиніна, О. Дзьобань, Ю. Дмитрієнко, І. Запорожан, Г. Клімової, Н. Коваленко, Н. Логінової, О. Магдик, С. Максимової, Є. Мануйлова, О. Петришина, В. Ситяніна та ін.

Окремі аспекти формування правової компетентності майбутніх фахівців закладів охорони здоров'я розглянули у своїх наукових працях І. Галушак, Я. Кічук та В. Прилипко (визначали особливості підготовки майбутніх менеджерів до правового забезпечення професійної діяльності); Т. Авраменко, В. Банчук, Д. Богдан, А. Бойко, С. Бойко, А. Василькова, О. Волошан, О. Громова, В. Князевич, О. Корольчук, В. Лазоришинець, В. Михальчук, С. Москаленко, Я. Радиш, Г. Слабкий, Л. Цимбал та ін. (вивчали формування державної політики щодо підвищення якості професійної підготовки медичних кадрів, зокрема її правової компетентності); А. Бесполудіна, Н. Васюк, А. Висоцький, І. Воликін, Ю. Вороненко, Л. Галієнко, Н. Гойда, В. Горачук, С. Громова, О. Гульчій, О. Децик, Л. Дудікова, О. Дудіна, О. Захарова, Н. Кольцова, Т. Курило, З. Лашкул, Б. Ледощук, О. Лисенко, Л. Литвинова, Р. Погоріляк, Б. Рогожин, І. Рожкова, Я. Радиш, І. Савіна, О. Сердюк, Т. Чернищенко та багато інших (досліджували умови формування правової компетентності фахівців охорони здоров'я).

У проаналізованих наукових дослідженнях наведені різні підходи до формування правової компетентності в процесі підготовки фахівців певних спеціальностей. Однак, безпосередньо проблема формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у системі фахової підготовки ще не була предметом спеціальних досліджень. Поза увагою дослідників залишилося обґрунтування змісту правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я та особливостей її формування в системі їхньої фахової підготовки, недостатньо досліджені педагогічні аспекти формування правової компетентності магістрів у ЗВО як складової професійної освіти впродовж життя.

На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічних джерел і аналізу особливостей освітнього процесу з підготовки майбутніх менеджерів для забезпечення потреб закладів охорони здоров'я виявлено низку суперечностей, що потребують термінового розв'язання, а саме між:

- суттєвими змінами в усіх сферах суспільного життя в зв'язку з адаптацією законодавства України до європейських вимог і традиційними підходами до професійної підготовки майбутніх менеджерів охорони здоров'я у системі їхньої фахової підготовки, що не відповідають сучасним вимогам;
- потребою у фаховій підготовці майбутніх менеджерів охорони здоров'я за різними освітньо-кваліфікаційними рівнями та неузгодженістю навчальних планів і програм дисциплін, у яких недостатньо враховані запити роботодавців до компетентності фахівців;
- потребою формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в системі загальної підготовки менеджерів за відсутності єдиного стандарту підготовки майбутніх менеджерів системи охорони здоров'я;

– потребою на ринку праці майбутніх менеджерів охорони здоров'я, здатних до вирішення правових питань в умовах прогнозування наслідків прийнятих рішень, і недостатньою розробленістю в педагогіці вищої школи сучасних педагогічних технологій формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я.

Потреби в розв'язанні вказаних суперечностей, з'ясуванні умов формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я (ПКММОЗ) у системі фахової підготовки та недостатня розробленість у науці, відсутність комплексного розв'язання з урахуванням сучасних суспільних умов зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: ***«Формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у системі фахової підготовки»***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до основних положень стратегії ВООЗ «Здоров'я для всіх», політики «Здоров'я – 2020», Талліннської хартії, рекомендацій і ключових засад інших програмних і стратегічних документів з охорони здоров'я, а також до тематичного плану наукових досліджень кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки Вінницького національного технічного університету з науково-дослідної роботи № 20-K8 «Теоретичні та методичні засади формування компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти». Тема кандидатської дисертації затверджена вченою радою Вінницького національного технічного університету (протокол № 04 від 30.10.2015) й узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 26.11.2019).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні, розробленні й експериментальній перевірці педагогічних умов і моделі формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в системі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх менеджерів для закладів системи охорони здоров'я.

Предметом дослідження є педагогічні умови, модель і методичне забезпечення формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у процесі фахової підготовки.

У відповідності до поставленої мети, об'єкта та предмета визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати стан дослідження проблеми підготовки управлінських кадрів для закладів охорони здоров'я в сучасних умовах реформування медицини України в педагогічній теорії та практичній діяльності, ґрунтуючись на досвіді розвинених країн світу.

2. Розкрити сутність і зміст формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я, визначити компоненти, критерії, показники та рівні її сформованості.

3. Визначити й обґрунтувати педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування правової компетентності майбутніх менеджерів

охорони здоров'я у системі фахової підготовки та розробити структурно-функціональну модель формування їхньої правової компетентності.

4. Експериментально перевірити ефективність упровадження в освітній процес запропонованих педагогічних умов і моделі формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у системі фахової підготовки. Розробити навчально-методичне забезпечення реалізації структурно-функціональної моделі формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у системі фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що ефективність формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у системі фахової підготовки буде результативною за умови обґрунтування, розроблення та реалізації педагогічних умов (формування системи правових знань, умінь і навичок для їх використання у фаховій діяльності; використання в освітньому процесі професійно-орієнтованих правових задач галузевої спрямованості; використання інформаційно-комунікаційних технологій для вдосконалення фахової підготовки менеджерів охорони здоров'я) відповідно до моделі формування їхньої правової компетентності в системі фахової підготовки.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення філософії, філософії освіти, психології та педагогіки щодо провідної ролі діяльності у формуванні особистості, єдності свідомості та продуктивної активності суб'єкта в процесі навчання (Л. Буюєва, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Н. Талізін, А. Хуторської та ін.); єдності пізнавальної теоретичної та практичної діяльності (В. Байденко, Е. Зеєр, І. Зимня, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Маркова, Ф. Ялалов та ін.); розвитку й саморозвитку професійних якостей особистості у процесі діяльності (І. Бех, С. Гончаренко, Р. Гуревич, К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, І. Зязюн, В. Клочко, В. Кремень, Л. Лук'янова, А. Линенко, Н. Ничкало, С. Сисоєва, М. Сметанський, В. Шахов); впровадження інноваційних педагогічних технологій (І. Дичківська, М. Козяр, І. Смолін, М. Чошанов); формування професійної компетентності майбутніх фахівців (А. Алексюк, В. Андрущенко, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, О. Кобилянський, Л. Мішик, В. Поліщук) тощо.

Методи дослідження. На різних етапах роботи використано комплекс методів наукового педагогічного дослідження:

– *теоретичні*: вивчення філософських, психологічних і педагогічних джерел із проблеми дослідження; порівняльний і ретроспективний аналіз наукової та методичної літератури з тематики дослідження та суміжних галузей; теоретичний аналіз, синтез, порівняння й узагальнення законодавства України, навчально-нормативної та правової документації, положень, концепцій та інших нормативних актів Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України щодо організації освітнього процесу; аналіз навчальних планів і програм підготовки майбутніх менеджерів охорони здоров'я в системі фахової підготовки; узагальнення вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду, що створило можливості для визначення рівня наукового розроблення проблеми дослідження, напрями розвитку педагогічних ідей у цій галузі та методологічні

засади досліджуваної проблеми; здійснити проектування структурно-функціональної моделі формування правової компетентності майбутніх менеджерів закладів охорони здоров'я в системі фахової підготовки;

- *емпіричні*: діагностичні (тестування, опитування, анкетування, рейтингування, бесіди, аналіз результатів навчальної діяльності, експертна оцінка тощо), що дозволило узагальнити аналітичний матеріал про рівні сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів закладів охорони здоров'я; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) для апробації розробленої моделі формування їхньої правової компетентності;

- *математичної статистики* для аналізу результатів дослідження та встановлення їх достовірності: графічні для наочного представлення та графічної інтерпретації результатів; математичні (реєстрування, ранжування, первинна та вторинна статистична обробка результатів експерименту) для опрацювання одержаних даних і встановлення кількісних залежностей між явищами та процесами, що досліджувались; математичної статистики (критерій згоди χ^2 К. Пірсона) для статистичної обробки одержаних результатів.

Експериментальна база дослідження. Наукові положення та навчально-методичні матеріали упроваджено в освітній процес Вінницького національного технічного університету, Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, Донецького національного університету імені Василя Стуса, Національного університету водного господарства та природокористування, Тернопільського національного економічного університету, Уманського національного університету садівництва, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Хмельницького національного університету.

На різних етапах дослідження до експерименту було залучено 673 бакалавра та магістра спеціальності «Менеджмент», 87 слухачів академії неперервної освіти та 15 науково-педагогічних працівників.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

вперше:

- теоретично обґрунтовано засади формування правової компетентності майбутніх менеджерів закладів охорони здоров'я в системі фахової підготовки під час реформування медицини в Україні; педагогічні умови формування їх правової компетентності, зокрема: формування системи правових знань, умінь і навичок для їх використання у фаховій діяльності; використання в освітньому процесі професійно-орієнтованих правових задач галузевої спрямованості; використання інформаційно-комунікаційних технологій для вдосконалення фахової підготовки менеджерів охорони здоров'я;

- спроектовано структурно-функціональну модель формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я, що ґрунтується на використанні таких елементів: цільовий, аналітико-діагностичний, змістовно-операційний та результативно-оцінювальний;

- розроблено та апробовано методику реалізації педагогічних умов для формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в системі фахової підготовки на основі застосування європейського освітнього

стандарту з підготовки магістра з менеджменту в охороні здоров'я (Master in Health care Management);

удосконалено діагностичний інструментарій дослідження сформованості правової компетентності менеджерів охорони здоров'я в системі фахової підготовки за такими критеріями: мотиваційно-ціннісний, змістовий, комунікативний, діяльнісний;

набув подальшого розвитку зміст дефініції «правова компетентність менеджерів охорони здоров'я».

Практичне значення дослідження полягає в розробленні та впровадженні в практику професійної підготовки в закладах вищої освіти структурно-функціональної моделі формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я, педагогічних умов і методики їхньої реалізації; робочих навчальних програм дисциплін «Правознавство», «Цивільне право», «Трудове право», «Господарське право», «Медичне право», «Основи законодавства в сфері охорони здоров'я» для закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку менеджерів закладів охорони здоров'я; навчально-методичних матеріалів дисципліни «Правознавство», «Медичне право», що забезпечують формування правової компетентності майбутніх менеджерів закладів охорони здоров'я; методичних вказівок, зокрема для самостійного вивчення дисципліни «Екологічне право України»; для викладачів, які проводять практичні заняття з дисципліни «Цивільне право України»; для семінарських занять з дисципліни «Цивільне право України»; до практичних занять з дисципліни «Спадкове право»; для проведення практичних занять з дисципліни «Міжнародне публічне право: основні галузі та інститути».

Основні результати дослідження впроваджені в освітній процес Донецького національного університету імені Василя Стуса (довідка № 153/01-13/01.1.3 від 16.01.2020), Національного університету водного господарства та природокористування (довідка № 011/5/1 від 21.01.2020), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-87 від 23.01.2020), Хмельницького національного університету (довідка № 201 від 05.02.2020), Вінницького національного технічного університету (ВНТУ) (довідка № 11/16 від 12.02.2020), Уманського національного університету садівництва (довідка № 245 від 25.02.2020), Тернопільського національного економічного університету (ТНЕУ) (довідка № 126-10/514 від 26.02.2020), Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 165/02-13 від 26.02.2020).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні, методологічні та практичні результати проведених досліджень, а також концептуальні положення й науково-методичні рекомендації доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях, методологічних семінарах і «круглих столах» різних рівнів, а саме:

– *міжнародних*: «Universum View 13. Pedagogical sciences» (Вінниця, 2019), «Universum View 13. Economics and manadgmt» (Вінниця, 2019); «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, менеджменту, фінансів та права» (Полтава, 2019); «Universum View 13» (Вінниця, 2019); «Modern

Transformations in Economics and Management. IV International Scientific-practical Conference» (Klaipeda, Lithuania, 2020); «Perspectives of world science and education. 7th International scientific and practical conference» (Osaka, Japan, 2020); «Modern approaches to the introduction of science into practice. X International Scientific and Practical Conference (San Francisco, USA, 2020); «Перспективи розвитку фінансово-економічного простору України» (Тернопіль, 2020);

– *всеукраїнських з міжнародною участю*: «Конкурентоспроможність національної економіки та освіти: пошук ефективних рішень» (Вінниця-Тернопіль, 2015); «Шляхи активізації інноваційної діяльності в освіті, науці, економіці» (Вінниця-Тернопіль, 2016); «Напрями модернізації фінансово-економічної системи держави, регіонів, підприємств, організацій» (Вінниця-Тернопіль, 2019);

– *всеукраїнських*: «Інтеграційний вибір України: історія, сучасність, перспективи» (Тернопіль, 2012); «Проблеми та перспективи розвитку національних економік в сучасних умовах» (Тернопіль, 2013); «Соціально-економічний розвиток України в умовах світової фінансової нестабільності» (Вінниця-Тернопіль, 2014); «Розвиток освіти, науки, економіки в умовах інтеграційних процесів» (Тернопіль, 2017); «Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (Тернопіль, 2018); «Педагогіка здоров'я» (Чернігів, 2019);

– *конференціях* факультету машинобудування та транспорту ВНТУ (2016-2019); Вінницького навчально-наукового інституту економіки (ВННІЕ) ТНЕУ (2016-2019);

– *семінарах* кафедр безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки та вищої математики ВНТУ (2016-2019), кафедри правознавства і гуманітарних дисциплін ВННІЕ ТНЕУ (2014-2019), кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету (2017-2019).

Публікації. Всього автором дисертації написано й опубліковано 35 наукових праць, за темою дисертації 29, із них 7 наукових публікацій, які розкривають основний зміст дисертації, в тому числі: 4 статті в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 2 статті – в наукових періодичних виданнях інших держав, 1 колективна монографія; 17 статей і тез – у журналах і збірниках наукових праць; 5 методичних вказівок.

Особистий внесок дисертанта. Основні наукові результати одержані особисто дисертантом. В опублікованій у співавторстві з І. Заюковим, О. Кобилянським статті особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні компонентів моделі формування культури професійного здоров'я в системі безперервної освіти України [1]. В опублікованому в співавторстві з Н. Бурлакою, Я. Стемпенем, В. Сапоговим розділі монографії особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні умов ефективного застосування педагогічного коучингу [19]. В опублікованих у співавторстві з І. Заюковим тезах доповідей на міжнародних конференціях внесок автора полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад формування мотивації зайнятих громадян до здорових та безпечних умов праці [11–14].

Ідеї співавторів у дисертаційній роботі не використовувалися.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (362 найменування, з них 13 – іноземними мовами, крім російської), 7 додатків на 76 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 322 сторінки, основний текст – 184 сторінки. Робота містить 47 рисунків, 46 таблиць на 34 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність і доцільність; сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, гіпотезу наукового пошуку. Схарактеризовано методологічні, теоретичні та нормативно-правові засади наукового дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження; представлено відомості про апробацію та впровадження його результатів.

У першому розділі – **«Правова компетентність майбутніх менеджерів охорони здоров'я як складова фахової підготовки»** – досліджено теоретичні аспекти реформування системи вищої медичної освіти з метою приведення її у відповідність до вимог ЄС, розкрито наукові підходи до професійної підготовки майбутніх менеджерів охорони здоров'я в системі фахової підготовки, здійснено дефінітивний аналіз ключових понять дослідження.

За результатами аналізу світового досвіду організації системи охорони здоров'я економічно розвинутих країн світу було з'ясовано, що наразі їх суттєвою проблемою залишається низький професійний рівень і недосконала система підготовки управлінських кадрів. Негативні загальносвітові тенденції характерні й для України, що потребує поглиблення досліджень із проблем реформування системи охорони здоров'я, в цілому, та підвищення рівня правової компетентності під час професійної підготовки майбутніх менеджерів ОЗ, зокрема.

В процесі досліджень проблеми формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в системі фахової підготовки були проаналізовані та узагальнені особливості її формування. Це дозволило витлумачити сутність складників поняттєво-категорійного апарату дослідження, його ключових понять: «правова освіта», «правове виховання», «правова культура», «управлінська компетентність», «правова компетентність».

За компетентнісним підходом результатом фахової підготовки майбутніх менеджерів охорони здоров'я визнано сформовану на відповідному рівні правову компетентність у системі охорони здоров'я та визначено її як сукупність правових компетенцій, особистісних характеристик і якостей, етичних норм, що формуються в межах здобуття професійної компетентності менеджера. Формування на відповідному рівні правової компетентності забезпечує ефективне виконання менеджером охорони здоров'я своїх функціональних обов'язків, зокрема управління всіма ресурсами установ (організацій) системи охорони здоров'я, за умови дотримання норм вітчизняного та міжнародного законодавства. Такий підхід співвідносний із вимогами стандартів вищої освіти

щодо трактування результатом навчання майбутнього фахівця сформованої в нього відповідної компетентності. Застосування при цьому системного підходу під час дослідження таких понять, як: «правова освіта», «правове виховання», «правова культура» дозволила визначитися зі змістовним наповненням правових дисциплін і суспільними цінностями (справедливість, чесність, порядність, гідність, дотримання прав і свобод людини тощо), що дозволяє сформувати в майбутніх фахівців правову компетентність.

Розроблено теоретичне підґрунтя реалізації компетентнісного підходу у формуванні правової компетентності майбутніх менеджерів системи охорони здоров'я, що має ґрунтуватись на системі структурних компонентів, зокрема когнітивного, функціонального, соціального та особистісного в процесі поєднання на дуальній основі взаємозв'язку основних компетентностей менеджерів та менеджерів системи охорони здоров'я.

У другому розділі – **«Обґрунтування умов і моделі формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у процесі фахової підготовки»** – проаналізовано закордонний досвід формування правової компетентності фахівців-економістів, представлено методологічні підходи щодо формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в системі фахової підготовки, схарактеризовано дидактичні принципи формування правової компетентності, мету, зміст і структуру правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в освітньому процесі ЗВО.

Проаналізовано освітні стандарти вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 073 «Менеджмент» з позиції формування правової компетентності, що дозволило визначити основні засади формування управлінських компетентностей майбутніх менеджерів (ступенів бакалавра та магістра). З'ясовано, що в процесі формування правової компетентності менеджерів закладів охорони здоров'я важливе місце повинно займати розуміння принципів і норм права, зокрема: «забезпечення прав і свобод громадян», «верховенства правового закону», «панування закону в реалізації своїх функціональних обов'язків» для їх практичного застосування у фаховій діяльності.

За результатами досліджень особливостей формування правової компетентності за спеціалізацією «Менеджмент закладів охорони здоров'я» майбутніх менеджерів СОЗ під час підготовки в ЗВО було виокремлено її структурні елементи (когнітивний, функціональний, соціальний, особистісний компоненти) та критерії сформованості (мотиваційно-ціннісний, змістовий, комунікативний, діяльнісний). Відповідно, здійснено опис показників й обґрунтовано кількісні показники критеріїв оцінювання рівня сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я.

Шляхом аналізу наукової педагогічної, психологічної та методичної літератури, узагальнення передового досвіду вдосконалення процесу формування правової компетентності менеджерів закладів охорони здоров'я в закладах вищої освіти обґрунтовано комплекс необхідних для його реалізації педагогічних умов. Доцільність застосування окреслених педагогічних умов формування правової компетентності менеджерів охорони здоров'я була

перевірена шляхом експертного опитування та перевірки статистичної достовірності отриманих результатів.

Запропоновано також правову модель бази знань, що дозволяє сформувати правову компетентність майбутніх менеджерів охорони здоров'я.

До складу розробленої структурно-функціональної моделі формування правової компетентності майбутніх менеджерів закладів охорони здоров'я входять такі основні компоненти: цільовий, аналітико-діагностичний, змістовно-операційний та результативно-оцінювальний блоки, що утворюють складну багатофункціональну систему, інтегровану в єдину керовану систему професійної підготовки майбутніх менеджерів СОЗ. На рисунку 1 наведена структурно-функціональна модель процесу формування правової компетентності майбутніх менеджерів.

Аналітико-діагностичний блок (визначення початкового рівня сформованості правової компетентності) включає інформацію щодо процесу вхідного діагностування з визначення початкового рівня сформованості та аналітичні інструменти діагностування (опитувальники, тести, бесіди, анкети), що дають змогу визначити рівень сформованості правової компетентності.

Змістовно-операційний блок (форми, методи, засоби навчання, теоретичне та практичне навчання) містить теоретичний зміст предметної області формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я і включає структуру програми, в якій передбачено формування системи систематизованих знань з трьох освітніх спеціалізацій (економіка, менеджмент і загальне та медичне право), а також знання основних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність закладів охорони здоров'я.

Результативно-оцінювальний блок містить критерії, показники сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів закладів охорони здоров'я. Система оцінювання: викладачі (т'ютори) відповідної магістерської програми використовують різноманітні методи, методики, моделі оцінювання, зокрема це: індивідуальні та групові презентації, есе, проектна робота, а також письмові та усні іспити. Рівнями сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів закладів охорони здоров'я визначено: «низький», «середній» і «високий».

В розробленій структурно-функціональній моделі відтворено цілеспрямований процес формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в ЗВО, а також структурно-функціональні взаємозв'язки основних блоків і елементів моделі для його успішної реалізації. Це дозволяє реалізувати головну педагогічну мету дослідження – сформувати правову компетентність майбутніх менеджерів охорони здоров'я.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов і моделі формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я»** – висвітлено зміст, програму проведення та основні етапи експериментального дослідження та методику реалізації визначених педагогічних умов; представлено методику діагностики сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я та інтерпретовано одержані результати методами математичної статистики.

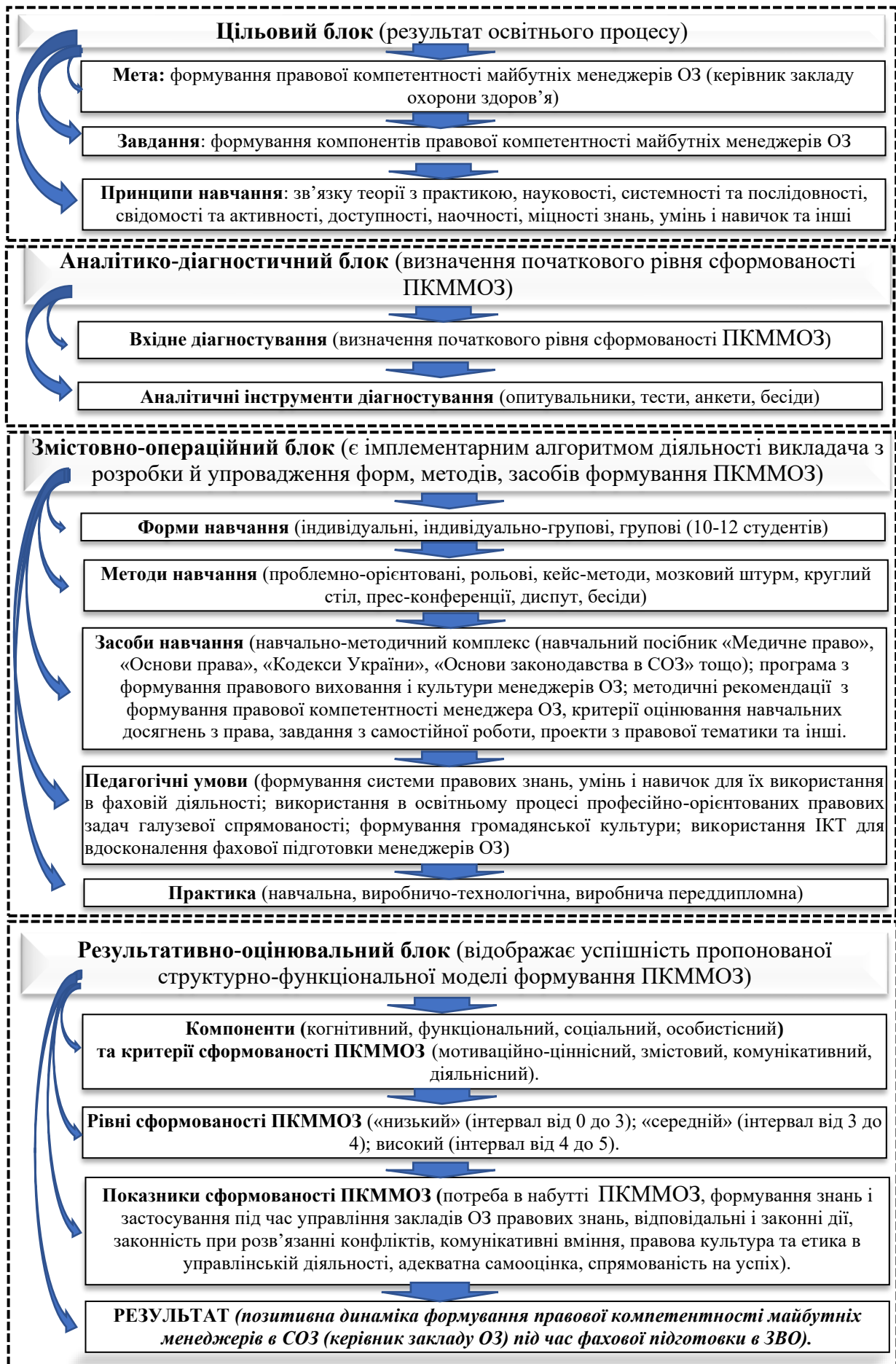

Рисунок 1. Структурно-функціональна модель формування компетентності

Педагогічний експеримент щодо формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я проводився в реальних умовах освітнього процесу, а його результати підтвердили сформульовану гіпотезу щодо ефективності запропонованої методики реалізації педагогічних умов для формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в системі фахової підготовки та структурно-функціональної моделі з її реалізації. Результативність формувального педагогічного експерименту була забезпечена впровадженням оновлених програм фахових дисциплін, реалізацією міжпредметної інтеграції в процесі фахової підготовки, забезпеченням мотивації щодо вивчення правових дисциплін як необхідної умови професійного вдосконалення, впровадженням інноваційних та інформаційних технологій. У розробленому навчально-методичному забезпеченні щодо формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в системі фахової підготовки враховувалися вимоги компетентнісного підходу.

Зміни в динаміці рівнів сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів системи охорони здоров'я наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості правової компетентності

Рівень	Етап експерименту	Стан сформованості, к-ть/%						К-ть студентів
		Низький		Середній		Високий		
Бакалаври КГ	Початок	20	40,00	28	56,00	2	4,00	100
	Завершення	20	42,55	24	51,06	3	6,38	99,9
Бакалаври ЕГ	Початок	112	49,34	100	44,05	15	6,61	100
	Завершення	40	18,26	123	56,16	56	25,57	99,9
Магістри КГ	Початок	57	41,91	66	48,53	13	9,56	100
	Завершення	55	41,98	61	46,56	15	11,45	99,9
Магістри ЕГ	Початок	128	47,76	125	46,64	15	5,60	100
	Завершення	56	21,37	158	60,31	48	18,32	100

За результатами здійсненого експерименту в експериментальних (ЕГ), на відміну від контрольних (КГ) груп, зафіксовано суттєве зростання кількості студентів бакалаврату з високим рівнем правової компетентності з 6,61% до 25,57%, з середнім – з 44,05% до 56,16%; а в студентів магістратури відбулося зростання високого рівня з 5,60% до 18,32%, а середнього рівня – з 46,64% до 60,31%. Використання для аналізу результатів експериментального навчання критерію згоди χ^2 -Пірсона засвідчило статистично значущу різницю між рівнями сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я ОКР «бакалавр» та ОКР «магістр» з імовірністю 95 %, що не можна пояснити випадковістю вибірки.

З огляду на вище викладене постає очевидним, що запропоновані та запроваджені в дослідженні інновації впливають на формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у процесі фахової підготовки.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів педагогічного дослідження процесу формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у системі фахової підготовки дало підстави для таких **висновків**:

1. Досліджуючи світовий досвід забезпечення медичними кадрами в світі, було з'ясовано, що нині вагомою проблемою у системі охорони здоров'я є недосконала та ненадійна система планування кадрів, зокрема управлінських. Наведені вище світові тенденції характерні й для України, що потребує розширення досліджень із проблеми формування професійних компетентностей майбутніх менеджерів ОЗ, зокрема правової.

Узагальнюючи результати наукових досліджень з проблеми формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в системі фахової підготовки, були з'ясовані особливості формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у процесі фахової підготовки. Дістали подальшого розвитку підходи до визначення сутності категорій, що пов'язані із тематикою дисертаційного дослідження, зокрема «управлінська компетентність», «правова освіта», «правове виховання», «правова культура», «правова компетентність».

Систематизація таких понять, як: «правова освіта», «правове виховання», «правова культура» дозволила визначитися зі змістовним наповненням правових дисциплін і суспільними цінностями (справедливість, чесність, порядність, гідність, дотримання прав і свобод людини тощо), що в цілому дозволяє сформулювати в майбутніх фахівців «правову компетентність». Узагальнивши зміст поняття «правова компетентність», з урахуванням різних галузевих особливостей, запропоновано таке визначення правової компетентності в системі охорони здоров'я: сукупність правових компетенцій, особистісних характеристик і якостей, етичних норм, що формуються в межах здобуття професійної компетентності менеджера. Це створює можливості для ефективного виконання своїх функціональних обов'язків в межах дотримання норм вітчизняного та міжнародного законодавства та їх реалізації за умови ефективного управління всіма ресурсами установ (організацій) системи охорони здоров'я.

2. Систематизовано основні умови формування професійної компетентності майбутніх менеджерів (ступенів бакалавра та магістра) на базі аналізу освітніх стандартів вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 073 «Менеджмент» з позиції формування правової компетентності. В межах формування правової компетентності менеджерів закладів охорони здоров'я важливе місце має займати розуміння принципів і норм права та їх використання в професійній діяльності, зокрема: «забезпечення прав і свобод громадян», «верховенства правового закону», «панування закону при реалізації своїх функціональних обов'язків».

Дослідження особливостей формування правової компетентності за спеціалізацією «Менеджмент закладів охорони здоров'я» майбутніх менеджерів СОЗ дозволили виокремити її структурні елементи (когнітивний,

функціональний, соціальний, особистісний компоненти) та критерії сформованості (мотиваційно-ціннісний, змістовий, комунікативний, діяльнісний) з відповідним ґрунтовним описом показників. Обґрунтовано кількісні критерії оцінювання рівня сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я.

3. Обґрунтовано педагогічні умови формування правової компетентності менеджерів закладів охорони здоров'я у системі фахової підготовки. За результатами аналізу наукової педагогічної, психологічної та методичної літератури, узагальнення передового та власного досвіду та висновків експертів у процесі формування правової компетентності запропоновано такі педагогічні умови: формування системи правових знань, умінь і навичок для їх використання в фаховій діяльності; використання в освітньому процесі професійно-орієнтованих правових задач галузевої спрямованості; використання інформаційно-комунікаційних технологій для вдосконалення фахової підготовки менеджерів охорони здоров'я та здійснено ґрунтовний їх опис.

Розроблена структурно-функціональна модель відтворює в динаміці цілеспрямований процес формування правової компетентності майбутніх менеджерів ОЗ в єдиній керованій системі їхньої професійної підготовки.

4. Педагогічний експеримент щодо формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в реальних умовах освітнього процесу загалом підтвердив сформульовану гіпотезу щодо ефективності запропонованої технології формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я в системі фахової підготовки та структурно-функціональної моделі з її реалізації.

Кількісний аналіз динаміки рівнів сформованості правової компетентності в КГ та ЕГ на початку та по завершенні коригувального етапу експерименту в цих закладах вищої освіти показав, що в ЕГ, на відміну від КГ, відбулися статистично значущі зміни в кількості студентів з високим та середнім рівнями правової компетентності, зростання кількості студентів бакалаврату з високим рівнем правової компетентності склало 18,96%, з середнім – 12,11%, а в студентів магістратури зафіксовано зростання високого рівня на 12,72%, середнього рівня – на 13,67%. Використання критерію згоди χ^2 К. Пірсона засвідчило статистично значущу різницю між рівнями сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я ОКР «бакалавр» та ОКР «магістр» з достовірністю 95%, що не можна пояснити випадковістю вибірки.

Упровадження в навчальний процес авторської моделі на основі визначених та обґрунтованих педагогічних умов засвідчило суттєве підвищення рівнів правових знань майбутніх менеджерів охорони здоров'я та сформованості правової компетентності в цілому. Результативність формувального педагогічного експерименту була забезпечена впровадженням оновлених програм фахових дисциплін, реалізацією міжпредметної інтеграції в процесі фахової підготовки, забезпеченням мотивації щодо вивчення правових дисциплін як необхідної умови професійного вдосконалення, впровадженням інноваційних та інформаційних технологій.

Матеріали дисертації можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів охорони здоров'я в закладах вищої освіти економічного спрямування з метою: розроблення навчальних програм фахових дисциплін з урахуванням міжпредметних зв'язків в умовах ступеневої освіти; вдосконалення навчально-методичного забезпечення й урізноманітнення форм навчальної діяльності студентів на основі компетентнісного підходу.

Проведене дослідження, звісно, не претендує на вичерпний розгляд усіх завдань формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у процесі фахової підготовки. Подальші дослідження доцільно спрямувати на уточнення педагогічних умов формування правової компетентності менеджерів охорони здоров'я в закладах післядипломної освіти, вдосконалення навчальних технологій викладання правових дисциплін професійної підготовки менеджерів у закладах вищої освіти, оптимізацію навчальних програм фахових дисциплін в закладах неперервної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Заюков І. В., Кобилянський О. В., Пугач В. М. Формування культури здоров'я майбутніх менеджерів в закладах вищої освіти. *Педагогіка безпеки*. 2019. № 1. С. 16–24. DOI: 10.31649/2524-1079-2018-3-2-016-024.
2. Пугач В. М. Особливості формування правової компетентності в процесі підготовки майбутніх менеджерів охорони здоров'я. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: педагогіка. 2019. № 5. URL: <http://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedvisnyk/article/view/356/356>.
3. Пугач В. М. Формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я як складової фахової підготовки кадрів. *Наукові записки ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2020. Випуск 61. С. 145–152. DOI 10.31652/2415-7872-2020-61-145-152.
4. Пугач В. М. Формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у професійній підготовці. *Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал*. Рівне: РОІППО, 2020. № 2 (102). С. 132–137.
5. Pugach V. Features of the conceptual-categorical apparatus legal training of health managers. *The scientific heritage* (Budapest, Hungary). 2020. № 45 (6). P. 32–43.
6. Пугач В. М. Формирование профессиональной компетентности в процессе подготовки менеджеров охраны здоровья. *Вестник Казахского гуманитарно-юридического инновационного университета*. 2020. № 1 (45). С. 114–120.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Пугач В. М. Формування компетентностей майбутніх менеджерів охорони здоров'я в процесі фахової підготовки. Modern Transformations in Economics and Management IV International Scientific-practical Conference:

Conference Proceedings (March 27th, 2020. Klaipeda, Lithuania). Riga, Latvia: Publishing House «Baltija Publishing», 2020. P. 113–117.

8. Пугач В. М. *Компетентнісний підхід у формуванні правової фахової складової майбутніх менеджерів охорони здоров'я*. Perspectives of world science and education. Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan, 2020. P. 528–537. URL: <http://sciconf.com.ua>.

9. Пугач В. М. *Формування правової компетентності менеджерів системи охорони здоров'я*. Modern approaches to the introduction of science into practice. Abstracts of X International Scientific and Practical Conference. San Francisco, USA, 2020. P. 214–216. URL: <http://isg-konf.com>.

10. Пугач В. М. *Здоров'я населення як соціально-економічна та психолого-педагогічна категорія*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка здоров'я»: збірник тез доповідей. Чернігів, 2019. С. 177–180.

11. Заюков І. В., Пугач В. М. *Формування мотивації зайнятих громадян до самозбереження здоров'я*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Universum View 13»: збірник тез доповідей. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2019. С. 62–66.

12. Заюков І., Пугач В. *Формування стратегій збереження здоров'я дорослого населення України базуючись на світовому досвіді*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Universum View 13. Pedagogical sciences»: збірник тез доповідей. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2019. С. 45–49.

13. Заюков І., Пугач В. *Формування концепції здорового способу життя як важливої складової розвитку трудового потенціалу України*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Universum View 13. Economics and management»: збірник тез доповідей. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2019. С. 220–224.

14. Заюков І. В., Пугач В. М. *Формування цінності та орієнтація суспільства на збереження і зміцнення здоров'я населення України*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, менеджменту, фінансів та права»: збірник тез доповідей. Полтава: УФЕМД, 2019. С. 51–52.

15. Пугач В. М. Проблеми формування правової компетентності менеджерів охорони здоров'я. Перспективи розвитку фінансово-економічного простору України: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 8–9 квітня 2020 р.: у 2-х т. Том 1. Ч. 2. / За заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2020. С. 94–97.

16. Пугач В. М. *Стан сучасної вищої освіти у контексті глобалізації*. Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інтеграційний вибір України: історія, сучасність, перспективи»: збірник тез доповідей. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. Т. II, С. 262–265.

17. Пугач В. М. *Методи підготовки майбутніх юристів до консультативної діяльності з цивільного права*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Проблеми та

перспективи розвитку національних економік в сучасних умовах»: збірник тез доповідей. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. С. 230–234.

18. Пугач В. М. *Право на свободу вираження поглядів – один із напрямків європейської демократії*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток України в умовах світової фінансової нестабільності»: збірник тез доповідей. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2014. С. 119–122.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

19. Бурлака Н. І., Стемпень Я., Пугач В. М., Сапогов В. А. Коучинг в освіті. *Особистісно-професійний розвиток учителя: погляди стейкхолдерів*: монографія. Під ред. О. В. Акімова, В. А. Фрицюк. Вінниця: ТОВ «Друк», 2020. С. 54–79.

20. Пугач В. М. *Методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни «Екологічне право України»*. Вінниця: ВІЕ ТНЕУ, 2013. 41 с.

21. Пугач В. М. *Методичні вказівки для викладачів, які проводять практичні заняття з дисципліни «Цивільне право України» для студентів денної форми навчання спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит»*. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2014. 74 с.

22. Пугач В. М. *Методичні вказівки для семінарських занять з дисципліни «Цивільне право України» для студентів спеціальності 8.03050801 «Фінанси і кредит»*. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2014. 93 с.

23. Пугач В. М. *Захист прав на інтелектуальну власність в умовах ринкової нестабільності*. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Конкурентоспроможність національної економіки та освіти: пошук ефективних рішень»: збірник матеріалів конференції. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2015. Том 1. С. 85–88.

24. Пугач В. М. *Особливості захисту прав засновників акціонерних товариств*. Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю «Шляхи активізації інноваційної діяльності в освіті, науці, економіці»: збірник матеріалів конференції. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2016. Том 2. С. 92–94.

25. Пугач В. М. *Розвиток майнових відносин в умовах інтеграційних змін*. Матеріали всеукраїнської науково практичної конференції «Розвиток освіти, науки, економіки в умовах інтеграційних процесів»: збірник матеріалів конференції. Тернопіль: Крок, 2017. Том 2. Ч 1. С. 86–88.

26. Пугач В. М. *Модернізація сучасної соціальної держави в Україні*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства»: збірник тез доповідей. Тернопіль: Крок, 2018. С. 78–82.

27. Пугач В. М. *Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни «Спадкове право» для студентів магістрів денної форми навчання напряму підготовки 081 «Право»*. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2019. 39 с.

28. Пугач В. М. *Актуальні напрямки роботи щодо вдосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні*. Матеріали науково-

практичної конференції з міжнародною участю «Напрямки модернізації фінансово-економічної системи держави, регіонів, підприємств, організацій»: збірник матеріалів конференції. Вінниця: Крок, 2019. Том 1. Секція 5. С. 77–80.

29. Пугач В. М. *Методичні вказівки для проведення практичних занять з дисципліни «Міжнародне публічне право: основні галузі та інститути» для студентів бакалаврів денної форми навчання спеціальності 293 «Міжнародне право»*. Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2020. 42 с.

АНОТАЦІЇ

Пугач В. М. Формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у системі фахової підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2020.

Дисертаційна робота присвячена проблемі формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у системі фахової підготовки. Конкретизовано зміст дефініції «правова компетентність менеджерів охорони здоров'я».

Проаналізовано та обґрунтовано педагогічні умови формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у системі фахової підготовки. Розроблено структурно-функціональну модель формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я, до складу такої входять такі основні блоки: цільовий, аналітико-діагностичний, змістовно-операційний та результативно-оцінювальний, що утворюють складну багатофункціональну систему, інтегровану в єдину керовану систему професійної підготовки майбутніх менеджерів охорони здоров'я.

Експериментально перевірена ефективність запропонованих педагогічних умов (формування системи правових знань, умінь і навичок для їх використання у фаховій діяльності; використання в освітньому процесі професійно-орієнтованих правових задач галузевої спрямованості; використання інформаційно-комунікаційних технологій для вдосконалення фахової підготовки менеджерів охорони здоров'я) формування правової компетентності майбутніх менеджерів охорони здоров'я у системі фахової підготовки.

Ключові слова: заклади вищої освіти, компетентнісний підхід, професійна компетентність, правова компетентність, менеджери охорони здоров'я, структурно-функціональна модель, педагогічні умови.

Пугач В. М. Формирование правовой компетентности будущих менеджеров здравоохранения в системе профессиональной подготовки. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования.

– Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины, Винница, 2020.

Диссертация посвящена проблеме формирования правовой компетентности будущих менеджеров здравоохранения в системе профессиональной подготовки. Конкретизировано содержание дефиниции «правовая компетентность менеджеров здравоохранения».

Проанализированы и обоснованы педагогические условия формирования правовой компетентности будущих менеджеров здравоохранения в системе профессиональной подготовки. Разработана структурно-функциональная модель формирования правовой компетентности будущих менеджеров здравоохранения, в состав такой входят следующие основные блоки: целевой, аналитико-диагностический, содержательно-операционный и результативно-оценочный, образующие сложную многофункциональную систему, интегрированную в единую управляемую систему профессиональной подготовки будущих менеджеров здравоохранения. Структурно-функциональная модель воспроизводит в динамике целенаправленный процесс формирования правовой компетентности будущих менеджеров здравоохранения, а также структурно-функциональные взаимосвязи основных блоков и их элементов целостной модели для успешной реализации этого процесса.

Экспериментально проверена эффективность предложенных педагогических условий формирования правовой компетентности будущих менеджеров здравоохранения в системе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: высшие учебные заведения, компетентностный подход, профессиональная компетентность, правовая компетентность, менеджеры здравоохранения, структурно-функциональная модель, педагогические условия.

SUMMARY

V. M. Pugach. Formation of legal competence of future health managers in the process of professional training. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the Scientific Degree of Candidate of Pedagogic Sciences, on specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Vocational Education). – Vinnytsia Mykhailo Kotsubynsky State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnitsia, 2020.

The theoretical analysis of domestic and foreign philosophical, psychological and pedagogical literature regarding the world experience of providing the health care system with medical staff showed that the important problem is an imperfect and unreliable training system, in particular, training of managers. The above-mentioned negative trends that need the solution are also typical for Ukraine, that is why, the dissertation research is devoted to the problems of forming the legal competence of future health managers in the system of professional training in the process of the reformation of the healthcare branch of Ukraine.

In the process of research, approaches to defining the essence of the categories related to the subject of dissertation research, in particular, “managerial competence”, “legal education”, “legal training”, “legal culture”, “legal competence” were further

developed. The definition of the term “legal competence of health managers” has been further developed. Having generalized the meaning of the term “legal competence”, with the account of various branch features, the author's definition of legal competence of health managers is proposed: a set of legal competencies, personal characteristics and qualities, ethical norms, formed within the professional competence of the manager. It is noted that in the process of legal competence formation of the managers of health care institutions the understanding of the principles and norms of law and their use in professional activities, in particular: “ensuring the rights and freedoms of citizens”, “rule of law”, “supremacy of law during the realization of the functional duties” must occupy an important place.

The theoretical basis for the implementation of the competence approach in the formation of legal competence of future managers of the health care system is developed, it should be based on the system of structural components, including cognitive, functional, social and personal in the process of combining on a dual basis the relationship of the fundamental competencies of health care managers. Criteria of formation (motivational-value, semantic, communicative, activity) with the corresponding fundamental description of the indicators are also singled out. Quantitative criteria for the assessing the level of legal competence formation of future healthcare managers are substantiated.

The content of the definition of “pedagogical conditions” was deepened, which enabled to substantiate the pedagogical conditions for the formation of legal competence of managers of health care institutions. Thus, the main pedagogical conditions based on the results of the analysis of own experience and conclusions of the experts in the process of legal competence formation should be: formation of the system of legal knowledge, skills and abilities for their use in professional activity; use in the educational process of professionally-oriented legal tasks of branch orientation; formation of civic culture; use of information and communication technologies to improve the professional training of health managers, their profound description is made. Technique, aimed at the formation of the legal competence of future health managers in the system of professional training based on the application of the European educational standard for the training of Master in Health Care Management is developed and tested.

Structural and functional model of legal competence formation of future healthcare managers has been designed, the given model includes the following main blocks: target, analytical-diagnostic, content-operational and result-evaluation, forming a complex multifunctional system integrated into a single controlled system of future health managers training. The developed structural-functional model reproduces in dynamics the purposeful process of legal competence formation of future health care managers, and structural-functional interrelations of the basic blocks and their elements of the integral model for the successful realization of this process.

The diagnostic tools for studying the legal competence formation of health care managers in the system of professional training according to the following criteria have been improved: motivational-value, semantic, communicative, activity. Accordingly, the verification of the level of the components of legal competence formation of future health care managers in the system of professional training was carried out taking into

account the defined structure of legal competence and the use of these formation criteria. In the process of the formative pedagogical experiment a significant increase was observed in the experimental group as compared with the control group. The statistical significance of the data was checked using K. Pearson's chi-squared test.

The study does not claim to be a comprehensive consideration of all the tasks sealing with the legal competence formation of future health care managers in the process of professional training. Further research should be aimed at clarifying the pedagogical conditions for the formation of legal competence of health managers in postgraduate education, improvement of educational technologies for teaching legal disciplines for training of managers in higher education institutions, optimization of the curricula of professional disciplines in the institutions of lifetime education.

Key words: higher education institutions, competence approach, professional competence, legal competence, healthcare managers, structural and functional model, pedagogical conditions.

Підписано до друку 07.09.2020 р. Формат 29.7×42 1/4

Наклад 100 прим. Зам. № 2020-082.

Віддруковано у Вінницькому національному технічному університеті
в інформаційному редакційно-видавничому центрі.

21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,

ВНТУ, ГНК, к. 114.

Тел. (0432) 65-18-06.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.